

ՍԻԱՄԱՆԹՕ ԵՒ ԽՃԷ-ԶԱՐԷ

(Սիրավեպ)

Պ.

I

Ու ժամանակը սահեցաւ, անցաւ այսպէս,
 Եւ զոյգ սիրտերը մընացին կարօտակէզ.
 Կարծես կեցաւ ժամանակը իրենց համար,
 Օրը եղաւ երկար տարի ու տարին՝ դար:
 Ու նոր իղծեր, նոր երազներ ալ հիւսուեցան,
 Սիրատոջոր նոր մուրազներ կատարուեցան:
 Գարնան հովեր ուրիշ սէրեր թեզանեցին,
 Ու նոր մայրեր նոր մանուկներ օրօրեցին,
 Խըճէ - Զարէն, Սիամանթօն բայց մընացին
 Իրար՝ ծարաւ ... Երազներով միայն անոնք
 Տեսան զիրար, եւ արթնցան սիրով բորբոք.
 Սիրտերն իրենց մընացին միշտ սիրոյ հընոց,
 Ու յիշատակն հին օրերու՝ արիւնոզ խոց:
 Այսպէս անցաւ երեք տարի — ոչ երեք դար,
 Եւ այրեցան ու մընացին անդեղ, անճար:

II

Երազ տեսաւ Սիամանթօն օր մը նորէն.
 Երազին մէջ իրեն եկաւ Խըճէ - Զարէն:
 «Սիամանթօ, երեք օրէն թէ չըհասնիս,
 «Խօսք տուր գոնէ, ուխտի կու գաս զերեզմանիս:»
 Ըսաւ աղջիկն ու հեռացաւ կարծես խրոով,
 Սիամանթօն ելաւ յուզուած զերթ Վանայ Ծով.
 Ախտոն իջաւ, թամբեց նըժոյզը ու հեծաւ,
 Դեւի մը պէս գիշերուան մէջ անհետացաւ:
 Ու սիրտը դող, յաջորդ օրը իրիկուան մօտ,
 Մըտաւ տընակը պառաւիճմը անձանթօթ:
 Ու պառաւը զայն ընդունեց զաւկի մը պէս,
 Զին ալ կապեց ալուկի մը, քովի պարտէզն:
 «Մարէ» ըսաւ Սիամանթօն, «ի՞նչ է այս ծայնն,
 «Որո՞ւ համար է խընճոյքն այս, տառու-զուռնան:»
 «Մարէն մեռնի քու արեւուն» պառաւն ըսաւ,
 «Պէկի աղջկան հարսնիքն է այս որ ըսկըսաւ
 «Շարաթ մ'առաջ ... Արդէն պատրաստ է ամէն բան,
 «Աչքը ճամբուն դեռ կը սպասէ Խըճէն սակայն
 «Ուրիշ մէկուն ... Բայց վաղը ա'լ օրն է վերջին,
 «Խըճէ - Զարէն պիտ' հարս տանին Օմար պէկին:»
 Ու չինարի ծառի մը պէս Սիամանթօն,
 Ինքն իր վըրայ կործանեցաւ եւ ինկաւ հոն:
 «Մարէ, միակ յոյսըս դուն ես» ըսաւ տըխտօր,
 «Ծար մը գըտիր այս մատանին Խըճէին տուր:»
 Թաշկինակի մը մէջ չամիչ լեցուց պառաւն,

Տրդուն տրւած մատանին ալ մէջը դրաւ ,
 Ու մութին մէջ , զայն իրենին նուէր տարաւ :
 Հարսնիքի տուն՝ խօլամներն իսկ ամէնն հարրած ,
 Եւ հարսընցուն ալ առանձին սննեակն քաշուած :
 Կապուած էին պէկին բոլոր շուններն անգամ ,
 Որ հոն ազատ մրտնեն օտարն ու բարեկամ :
 Ու պառաւն ալ մրտաւ ազատ իրենին քով ,
 Եւ աղջիկը զայն ընդունեց տրխուր սիրտով :
 «Իրենէ» ըսաւ , «այս ալ ինձմէ քեզի նրէր ,
 «Երեւոյ պառաւին ինքնին միայն այս է տրուել :»
 Թաշկինակը բացաւ իրենէն , լուռ ու մըռայլ ,
 Չամիչին մէջ մատանի մը կը շողշողար :
 Ու վերջուց զայն ու նայեցաւ աղջիկն անոր ,
 Գոյնը նետեց , ինկաւ բարձին հոն գրլխիկոր :
 Եւ վեր ցատկեց պառաւն իսկոյն ու պաղ ձեռքով ,
 Շոհեց ճակատը իրենին , նըստաւ իր քով :
 Բացաւ աչքերն աղջիկն երկար հառաչանքով :
 Համբուրելով յիշատակը կարօտագին ,
 «Մարէ» ըսաւ , «ո՛ր է տէրը այս մատնիկին :»
 «Աղջիկս» ըսաւ պառաւը , «հիւր է ան իմ տունն ,
 «Երբոր լըսեց լուրն հարսնիքիդ նետեց իր գոյնն ,
 «Ինկաւ գետին , փոթորիկէն կազնի մ'ինչպէս ,
 «Հանեց մատէն այս մատանին ու զըրկեց քեզ :
 «Ի՞նչ պատասխան տանիմ . խօսքը քուկդ է այլեւս »
 «Մարէ , ելիւ , վերադարձիր շուտով , ըսէ :
 «Մէկ յոյս ունինք ու մէկ միջոց . թող ըսպասէ
 «Սիւսմանթօն գիշերը մօրըս շիրմին մօտ ,
 «Ուխտի պիտի երթամ ես հոն վաղն առաւօտ ,
 «Թող փախցընէ զիս , չըմբռնանք իրար կարօտ :»

III

Կէս գիշեր էր , Սիւսմանթօն երբ սիրակէզ ,
 իրենին մօր գերեզմանի զըմբէթէն ներս
 Մըտաւ . խաւար էր ամէն կողմ , միայն վերէն ,
 Պայծառ աստղը մը անվերջ աչք կ'ընէր իրեն :
 Եւ ըսպասեց երկար , դարձուց հին — հին յուշեր ,
 Գիշերն եղաւ բայց չըլուցող , տարի գիշեր :
 Մէկ ալ տեսաւ լուսաստղն լեռան գրլխին թառած ,
 Ուրիշ ոչինչ . . . յոգնութենէն ալ ըսպառած ,
 իրենին մօր շիրմին վըրայ քունն էր տարած :
 Ու նոյն պահուն պիտի մըտնէր զըմբէթէն ներս
 իրենէն , թեթեւ ու թրուկոտուն այծեամի մ'պէս :

IV

Ու դամբանի մուտքին կեցաւ իրենէն - Չարէն ,
 Ներս նայեցաւ մոլոր , շուար ինչպէս երէմ :
 Սիւսմանթօն շիրմին վըրայ կը քնանար . . .
 Խօլամները կը սպասէին ըրուրէն վար . . .
 «Ա՛յս է սէրդ , այսպէ՞ս պիտի զիս փախցընես ,
 «Սիւսմանթօ , կըրակին հետ դուն խաղ կ'ընես» ,

Ըսաւ ու ետ դարձաւ Խրճէն սաստիկ յուզուած,
 Ու վար իջաւ Խրճէն վերջին ուխտն իսկ չըրած:
 Բայց երկու ճան թողուց աղջիկը, սիրտը խոց,
 Եւ շըշընչաց, «մանուկ ես դեռ, զընա փողոց,
 «Ու ճան խաղցիր. սիրոյ մարդ չես դուն, ա՛յ տըղայ,
 «Փողոցն իջիր, մանուկներու հետ ճան խաղա»:
 Երբ արթընցաւ Սիամանթօն, արեւն ելած,
 Վերէն, պայծառ երկինքէ մը կախուած էր ցած:
 Ճաներն առաւ Սիամանթօն, ամօթահար,
 Եկաւ պառաւ կընոջ ողբաց իր բախտը չար:
 «Մարէ, չեկաւ Խրճէն, միթէ խաբե՞ց զիս ան,
 «Քունըս տարած էր, արթընցայ ու գոյգ մը ճան
 «Միայն գըլտայ գերեզմանին վըրայ իր մօր»:
 Ըսաւ տըղան ու նըստեցաւ հոն գըլխիկը:
 Ու գըրպանէն երկու ոսկի ճաններ հանեց,
 «Ասոնք ալ քեզ՝» ըսաւ, պառաւ կընոջ յանձնեց:
 Պառաւն ըսաւ. «Ճանը լեզու ունի, տըղաս,
 «Խրճէն եկեր է ու դարձեր է վըշտացած,
 «Թողեր ասոնք որ վերցընես, իջնես փողոց,
 «Ու ճան խաղաս այնտեղ դուն հետ պըզտիկ տըղոց:
 «Խրճէն ըսել կ'ուզէ սիրոյ թէ մարդ չես դուն,
 «Թէ կըրակ է սէրը, չունի հանգիստ ու քուն»:
 Սիամանթօն ամօթահար ու շըւարուն,
 Նորէն պառաւ կընոջ դիմեց, «Ա՛խ, Մարէ, դուն
 «Ես իմ միակ ու վերջին յոյսս ու ապաւէն,
 «Մի թողուր որ Սիամանթօն սիրոյ ցաւէն
 «Գըլուխն առնէ, կորչի երկրէ երկիր անտուն,
 «Ելիր վերջին անգամ զընա Խրճէին դուն»:
 Ու պառաւը զընաց ու ետ եկաւ նորէն,
 «Տըղաս» ըսաւ, «այսպէս կ'ըսէ Խրճէ - Զարէն,
 «Վաղը առտու Օմար պէկին ես հարս կ'երթամ,
 «Եթէ քաջ է թող գայ տեղին, կըտրէ ճամբան,
 «Թող գայ ծիով, թող գայ սուրով ու նիզակով,
 «Թէ չէ գիտնայ Սիամանթօն որ գերեզման
 «Կ'իջնեմ վաղն իսկ ու կը մընայ ինք կարօտով»:
 Սիամանթօն մանուկի մ'պէս ուրախացաւ,
 Խընդութենէն գըրկեց պառաւը ու լացաւ:

V

Եւ ըսպասեց Սիամանթօն ճամբու գըլխին,
 Ճերմակ ծիուն վըրայ, նիզակը իր ձեռքին ...
 Հարսնեւորները մօտեցան պարով - երգով,
 Ու ծին քըշեց Սիամանթօն եւ ինչպէս հով,
 Ինչպէս մըրրիկ անցաւ - դարձաւ անոնց միջով:
 Կին ու աղջիկ, մարդ ու տըղայ իրար անցան,
 Ճիչեր, աղմուկ ու աղաղակ ... Խրճէն միայն
 Պահեց ինքզինքը սրտապինդ խուճապին մէջ,
 Կ'ելեւէջէր սիրտը թէ եւ կուրծքին տակ պերճ:
 Ու մօտեցաւ Սիամանթօն, Խրճէն առաւ,
 Անոր ծիէն իր նըժոյգի թամբին դըրաւ,
 Դըրկեց ու ծին դարձուց դէպի Սիփան թըռաւ:

VI

Ինչպէս քամի, դէպի Սիփան կը սրլանար
 Սիամանթօն, Խրճէն գիրկը ինչպէս քնար :
 Ետ նայեցաւ հեղ մը, տեսաւ ծիաւորներն
 Նետերու պէս իր ետեւէն կարծես լարուեր :
 Սեւ ծիաւոր մ'ինկած առջեւը ամենուն :
 Սիամանթօն ճանչցաւ Օմար պէկը իսկոյն :
 «Խրճէն» ըսաւ, «նրստէ քիչ մ'աս ծառի շուքին,
 «Դիտէ խաղըս ու քաջութիւնն սա բանակին,
 «Որ չըսեն թէ Սիամանթօն գողի մը պէս,
 «Փախցուց Խրճէն Սիփանն ի վեր, եղաւ անտես :»
 Ու նրստեցուց Խրճէն-Չարէն ծառի շուքին,
 Եւ համրոյրեց, շոհեց ճակատն իր նրժոյզին,
 Փոթորկի պէս կեցաւ դէմը Օմար պէկին :
 Ու ծիէն վար նետեց պէկը փետուրի մ'պէս,
 «Դընա, ապրէ» ըսաւ, «զարկիս արժանի չես :»
 Խօլամները տեսան վիճակն իրենց տիրոջ,
 Պաղ օծի պէս, վախը մըտաւ սիրտը անոնց :
 Ու դարձուցին ծիերն իրենց փախուստ տալու .
 «Ի՛նչպէս պիտի վաղն երեւնաք դուք կիներու
 «Առջեւ նորէն, գայլէ մ'փախչող դուք շուներու
 «Չագեր» ըսաւ պետը անոնց, ասպատակեց
 Իր ծին. ու տաս մարդով իսկոյն շրջապատեց
 Սիամանթօն, որ զերթ մըրրիկ դարձուց իր ծին
 Եւ ամէնքը, մէկ վայրկեանէն, փրոեց գետին :
 Սարսափահար, միւսները թողին փախան,
 «Մարդ չէ» ըսին, «հողեղէն չէ այս, այլ շէյթան :»
 Ու յաղթական Սիամանթօն Խրճէն առաւ,
 Արծիւի պէս, սէգ Սիփանի լանջին թառաւ :

Շարունակիկ

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ

ՍՌԱՋԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԻՍ

Ինչ որ գրում ես միշտ այն չէ կարծես,
 Միշտ քիչ է անչափ սրտում եղածից,
 Հոգուդ կրակը հրկիզում է քեզ,
 Երգի մէջ փոքրիկ կայծեր են հազիւ :

Նայում ես կեանքին, նայում ես երգին,
 Ու երգը կեանքից այնքան է աղբատ.
 Ամենահարուստ երգը պոէտի
 Իր հոգու համար թարգմանիչ է վատ :

Բայց դու, ընթերցող, ջերմ ու երգասէր,
 Կը հասկանաս եւ փոքր այս կրակից,
 Թէ ինչեր եմ ես ուզում քեզ ասել,
 Թէ ինչու այդքան հարազատ ես ինձ :

Չէ որ չեմ կարող չհաղորդել քեզ՝
 Ցերեկն իմ դժուար, գիշերն իմ անքուն,
 Թէ բանաստեղծ եմ, թէ երգիչ եմ ես,
 Դու իմ առաջին ընկերն ես կեանքում :

ՄԱՐՕ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ